

KANCELARIA SENATU

BIURO KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ

BKS/DPK-134/28733/13 MK

Warszawa, dnia 12 listopada 2013 r.

Nr: 28733	Data wpływu 23 maja 2013 r.
	Data sporządzenia informacji o petycji 25 października 2013 r.

NIEPEŁNOSPRAWNI

TEMAT

ASYSTENT OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNEJ

WNOSZĄCY PETYCJĘ: petycja indywidualna

Barbara S.

PRZEDMIOT PETYCJI:

Podjąć inicjatywę ustawodawczą w sprawie uregulowania statusu asystenta osoby niepełnosprawnej.

UZASADNIENIE WNOSZĄCEJ PETYCJE:

Autorka petycji postuluje wprowadzenie na polskim rynku pracy zawodu asystenta osoby w stopniu znacznym niepełnosprawnej upośledzonej ruchowo i społecznie.

Wnosząca petycję, matka niepełnosprawnej Anny S., dostrzega konieczność rozdzielania dwóch funkcji społecznych, **opiekuna osoby niepełnosprawnej** całkowicie zależnej od drugiej osoby (24 godziny na dobę) oraz **asystenta osoby niepełnosprawnej**. Jej zdaniem istnieje zasadnicza różnica pomiędzy tymi funkcjami. Opiekun w zasadzie przejmuje odpowiedzialność za podopiecznego, zarówno w przestrzeni publicznej jak i w gospodarstwie domowym, natomiast asystent wspiera go intelektualnie i służy pomocą w sytuacjach trudnych, ale tylko wtedy gdy osoba ta sama nie jest w stanie sobie poradzić. Asystent musi potrafić pokonywać bariery nietolerancji i dezintegracji w społeczeństwie, a jednocześnie podnosić prestiż społeczny podopiecznego. Przy jego pomocy osoba niepełnosprawna może godnie funkcjonować w społeczeństwie oraz czuć się zrównaną z innymi obywatelami w prawach i obowiązkach.

Autorka petycji uważa, że ze względu na oczekiwania stawiane wobec asystentów osób niepełnosprawnych – dużą odpowiedzialność i wysoką jakość usług – winni oni być godziwie opłacani, ubezpieczeni, a także mieć prawo do urlopu i regeneracji sił zdrowotnych. W jej opinii warto skorzystać z doświadczeń krajów Europy Zachodniej, w których zawód ten istnieje od dawna. Wymaga on przede wszystkim wykształcenia interdyscyplinarnego, wyjątkowej sumienności i odpowiedzialności w wypełnianiu podjętych obowiązków oraz stosownych predyspozycji osobistych kandydata, w szczególności nienaganej etyki i odporności na długotrwały stres.

Barbara S. postuluje także utworzenie nowego funduszu dla osób niepełnosprawnych dobrze wykształconych i aktywnych społecznie, innego niż obecnie funkcjonujący Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON), który uważa za niewydolny. Jej zdaniem środki pomocowe przyznawane przez PFRON instytucjom oraz organizacjom pozarządowym, nie są prawidłowo rozdzielane, a w konsekwencji nie docierają do konkretnych potrzebujących.

STAN PRAWNY:

Konwencja Praw Osób Niepełnosprawnych (Dz. U. z 2012 r., poz. 1170) została przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 13 grudnia 2006 r. Rząd polski podpisał Konwencję 30 marca 2007 r., jej ratyfikacja miała miejsce 6 września 2012 r.

Polska jest zobowiązana do wprowadzenia w życie wynikających z Konwencji standardów postępowania w celu zapewnienia osobom z niepełnosprawnościami realizacji ich praw. Konwencja wyznacza standardy minimalne w respektowaniu godności ludzkiej oraz długoterminowe cele prowadzące do pełnej integracji osób niepełnosprawnych ze społeczeństwem. Jej celem jest ochrona i zapewnienie pełnego i równego korzystania z praw człowieka i podstawowych wolności przez osoby z niepełnosprawnościami.

Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. w art. 68 § 3 stanowi, że władze publiczne powinny zapewnić szczególną opiekę zdrowotną dzieciom, kobietom ciężarnym, osobom niepełnosprawnym i osobom w podeszłym wieku. W myśl art. 69 osobom niepełnosprawnym władze publiczne udzielają, zgodnie z ustawą, pomocy w zabezpieczeniu egzystencji, przysposobieniu do pracy oraz komunikacji społecznej.

Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721 ze zm.) dotyczy osób, których niepełnosprawność została potwierdzona orzeczeniem:

- 1) o zakwalifikowaniu przez organy orzekające do jednego z trzech stopni niepełnosprawności: znacznego, umiarkowanego lub lekkiego, lub
- 2) o całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy na podstawie odrębnych przepisów, lub
- 3) o niepełnosprawności, wydanym przed ukończeniem 16 roku życia.

W myśl art. 4 ustawy do znacznego stopnia niepełnosprawności zalicza się osobę z naruszoną sprawnością organizmu, niezdolną do pracy albo zdolną do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej i wymagającą, w celu pełnienia ról społecznych, stałej lub długotrwałej opieki i pomocy innych osób w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. Umiarkowany stopień niepełnosprawności przypisany jest osobom z naruszoną sprawnością organizmu, niezdolnym do pracy albo zdolnym do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej lub wymagającym czasowej albo częściowej pomocy innych osób w celu pełnienia ról społecznych. Lekki stopień niepełnosprawności przyznaje się osobom o naruszonej sprawności organizmu, powodującej w sposób istotny obniżenie zdolności do wykonywania pracy, w porównaniu do zdolności, jaką wykazuje osoba o podobnych kwalifikacjach zawodowych z pełną sprawnością psychiczną i fizyczną, lub mająca

ograniczenia w pełnieniu ról społecznych dające się kompensować przy pomocy wyposażenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze lub środki techniczne.

Niezdolność do samodzielnej egzystencji oznacza naruszenie sprawności organizmu w stopniu uniemożliwiającym zaspokajanie bez pomocy innych osób podstawowych potrzeb życiowych, za które uważa się przede wszystkim samoobsługę, poruszanie się i komunikację.

Zgodnie z ustawą, zaliczenie osoby do znacznego albo umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, nie wyklucza możliwości zatrudnienia u pracodawcy niezapewniającego warunków pracy chronionej, w przypadkach przystosowania przez pracodawcę stanowiska pracy do potrzeb osoby niepełnosprawnej lub zatrudnienia w formie telepracy.

Do grona niepełnosprawnych zaliczane są także osoby, które nie ukończyły 16 roku życia w przypadku gdy mają naruszoną sprawność fizyczną lub psychiczną o przewidywanym okresie trwania powyżej 12 miesięcy, z powodu wady wrodzonej, długotrwałej choroby lub uszkodzenia organizmu, powodującą konieczność zapewnienia im całkowitej opieki lub pomocy w zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych w sposób przewyższający wsparcie potrzebne osobie w danym wieku.

Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. Karta Praw Osób Niepełnosprawnych (M. P. Nr 50 poz. 475) w której Sejm RP uznaje, że osoby niepełnosprawne, czyli osoby, których sprawność fizyczna, psychiczna lub umysłowa trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza lub uniemożliwia życie codzienne, naukę, pracę oraz pełnienie ról społecznych, zgodnie z normami prawnymi i zwyczajowymi, mają prawo do niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia oraz nie mogą podlegać dyskryminacji. Sejm stwierdza, iż oznacza to w szczególności prawo osób niepełnosprawnych do m.in.:

- dostępu do dóbr i usług dających pełne uczestnictwo w życiu społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce - odpowiednio do zainteresowań i potrzeb,
- dostępu do leczenia, opieki medycznej i wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną oraz życie w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych,
- nauki w szkołach wspólnie z pełnosprawnymi rówieśnikami,
- pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej,
- pracy na otwartym rynku zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami,
- zabezpieczenia społecznego dostosowanego do zwiększonych kosztów utrzymania,
- posiadania samorządnej reprezentacji środowiska oraz konsultowania z nim wszelkich projektów aktów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych.

Sejm w § 2 Uchwały podkreślił, że powyższe prawa wynikają z Konstytucji, Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Konwencji Praw Dziecka, Standardowych Zasad Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych, aktów prawa międzynarodowego i wewnętrznego, wezwał Rząd RP i władze samorządowe do działań ukierunkowanych na urzeczywistnienie tych praw.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 29 marca 2001 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego (Dz. U. Nr 34, poz. 405) w grupie „Pracownicy pomocy społecznej i pracy socjalnej” wskazuje zawód asystenta osoby niepełnosprawnej. Zawód ten został opisany następująco: „Asystent ułatwia osobie niepełnosprawnej wykonywanie czynności dnia codziennego, pomaga jej w uzyskaniu jak największej samodzielności oraz współpracuje z instytucjami i organizacjami społecznymi w celu zapewnienia optymalnych warunków do samodzielnej rehabilitacji; wspiera osoby niepełnosprawne w realizacji programu rehabilitacji społecznej i zawodowej”.

Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z 22 września 2005 r. w sprawie specjalistycznych usług opiekuńczych (Dz. U. Nr 189, poz. 1598) definiuje wymagania formalne w stosunku do zawodu asystenta osoby niepełnosprawnej. O pracę mogą ubiegać się osoby posiadające minimum średnie wykształcenie i ukończony kurs na asystenta osoby niepełnosprawnej. Osoby, które spełniają te kryteria mogą być zatrudniane: w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej (w tym prowadzonych przez jednostki niepubliczne) lub w innych instytucjach świadczących usługi opiekuńcze w ramach prowadzonej działalności gospodarczej (np. domy pomocy społecznej, ośrodki pomocy społecznej, dzienne ośrodki wsparcia, organizacje pozarządowe, agencje świadczące usługi na zlecenie gmin).

Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z 11 marca 2011 r. w sprawie zwrotu dodatkowych kosztów związanych z zatrudnianiem pracowników niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 62, poz. 316) m.in. określa tryb i sposób postępowania w sprawach dotyczących zwrotu ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych kosztów zatrudnienia pracownika pomagającego pracownikowi niepełnosprawnemu w pracy w zakresie czynności ułatwiających komunikowanie się z otoczeniem oraz czynności niemożliwych lub trudnych do samodzielnego wykonania przez pracownika niepełnosprawnego na stanowisku pracy.

PRACE LEGISLACYJNE:

Brak.

DZIAŁANIA POWIĄZANE:

Wśród interpelacji poselskich wniesionych w VII kadencji Sejmu na uwagę zasługuje interpelacja (nr 7685) posła Adama Rybakowicza w sprawie programu indywidualnej rehabilitacji społecznej.

Posel odniósł się do propozycji grupy osób niepełnosprawnych w sprawie wprowadzenia indywidualnej rehabilitacji społecznej, która może umożliwić odzyskanie samodzielności wielu osobom niepełnosprawnym. Obecnie z 10 osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym 8 osób nie pracuje zawodowo. Zdaniem Koalicji na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością osoby, które tego potrzebują, powinny mieć możliwość skorzystania z pomocy asystenta w różnych sytuacjach życiowych. Pomoc asystenta osoby niepełnosprawnej powinna być dostosowana do indywidualnych potrzeb.

Posel skierował do Ministra Pracy i Polityki Społecznej zapytanie w sprawie: ewentualnych kosztów wprowadzenia nowych rozwiązań ustawowych dotyczących rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych oraz zamierzeń ministerstwa w kwestii aktywizacji osób niepełnosprawnych.

W odpowiedzi na interpelację podsekretarz stanu w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej Czesława Ostrowska poinformowała, że obecnie resort pracy nie pracuje nad projektem ustawy o rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych. Zaś działania dotyczące aktywizacji osób pozostających bez pracy, w tym osób niepełnosprawnych, należą do kompetencji jednostek samorządu terytorialnego. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej wspiera aktywizację zawodową osób niepełnosprawnych jedynie poprzez działania o charakterze legislacyjnym, programowym i nadzorczym.

Zdaniem resortu, aktualnie funkcjonujące instrumenty wspierania zatrudnienia osób niepełnosprawnych, przynoszą oczekiwane rezultaty. Pracodawców, którzy decydują się na zatrudnianie osób niepełnosprawnych, mają zachęcać następujące ułatwienia:

- miesięczne dofinansowanie do wynagrodzenia pracownika;
- zwrot kosztów: przystosowania i wyposażenia stanowiska pracy oraz szkolenia pracownika;
- zwrot kosztów zatrudnienia pracownika pomagającego pracownikowi niepełnosprawnemu w pracy.

Ponadto Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w ramach projektu „Kapitał ludzki 2007-2013” realizuje projekty skierowane do osób z rzadko występującymi niepełnosprawnościami oraz niektórymi niepełnosprawnościami sprzężonymi, których celem jest aktywizacja zawodowa i integracja społeczna tych osób. W projektach

przewiduje się podtrzymanie aktywności społeczno-zawodowej m.in. przez: poradnictwo zawodowe, szkolenia zawodowe, staże rehabilitacyjne, warsztaty aktywizacji zawodowej.

Innego zdania jest „Koalicja na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością”, która w latach 2011-2012 realizowała projekt „Rzecznictwo na rzecz osób niepełnosprawnych - standardy usług rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych”, finansowany przez Fundację im. Stefana Batorego oraz Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej w ramach Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich (FIO). Projekt powstał w odpowiedzi na brak systemowych rozwiązań dotyczących rehabilitacji społecznej i integracji osób niepełnosprawnych. Państwo nie gwarantuje stałego finansowania wyżej wymienionych obszarów i w efekcie osoby z dysfunkcjami mają trudniejszy dostęp do edukacji, zatrudnienia, rekreacji i godnego życia. W ramach projektu przeprowadzono analizę legislacyjną i wypracowano rekomendacje dotyczące niezbędnych zmian legislacyjnych. Z których wynika, że tylko nieliczne miasta realizują programy związane z zapewnieniem usług asystenckich dla osób z niepełnosprawnością. Asystenci udzielają głównie pomocy w załatwianiu spraw codziennych tj.: zakupy, wyjście do lekarza lub na zajęcia rehabilitacyjne. Jednak liczba tych usług jest stale niewystarczająca w stosunku do zapotrzebowania.

INFORMACJE DODATKOWE:

Idea osobistej asystencji osób niepełnosprawnych wywodzi się ze Stanów Zjednoczonych, powstała z inicjatywy o charakterze samopomocowym pod nazwą „Independent Living” (niezależne życie) w końcu lat sześćdziesiątych. W Unii Europejskiej od wielu lat promowana jest koncepcja niezależnego życia, polegająca na udzielaniu osobom niepełnosprawnym pomocy w odzyskaniu kontroli nad własnym ciałem i stylem życia.

W Polsce zawód asystenta osoby niepełnosprawnej został wpisany do klasyfikacji zawodów w 2001 r., zaliczono go do grupy: pracownicy pomocy społecznej i pracy socjalnej. Usługi asystenta mają na celu społeczną i zawodową aktywizację osób niepełnosprawnych.

W praktyce jednak wyróżnia się trzy modele usług w ramach tego zawodu:

1. **asystenta osoby niepełnosprawnej** (opiekuje się osobą niepełnosprawną z niepełnosprawnością intelektualną lub zaburzeniami psychicznymi). Obowiązki asystenta osoby niepełnosprawnej obejmują: załatwianie spraw w urzędach, pomoc w podejmowaniu decyzji za osobą niepełnosprawną, sprawowanie nad nią opieki. Jego rolą jest także świadczenie rehabilitacji środowiskowej, w zakresie potrzeb zdrowotnych, psychicznych, zawodowych, społecznych czy kulturalnych.

2. **asystenta osobistego osoby niepełnosprawnej**, który pomaga osobom

sprawnym intelektualnie ale z dysfunkcjami narządów: ruchu, wzroku, słuchu. Asystent osobisty ma być towarzyszem i przyjacielem pomagającym w nawiązywaniu nowych relacji społecznych przez niepełnosprawnego. Przyjmuje się, że jest potrzebny nie tylko aktywnym niepełnosprawnym podejmującym pracę zawodową. Asystent osobisty osoby niewidomej pełni rolę jej przewodnika i lektora, w relacjach z niesłyszącym – rolę tłumacza. Do osoby niepełnosprawnej należy decyzja kiedy i do czego potrzebuje pomocy asystenta.

3. **trener pracy osoby niepełnosprawnej**, którego celem jest wspieranie zatrudnienia wspomaganego osób niepełnosprawnych. Program finansowany przez PFRON zakłada zatrudnienie na podstawie umowy o pracę osoby niepełnosprawnej, wymagającej podczas wykonywania pracy pomocy osób trzecich. Trener współpracuje z doradcą zawodowym i psychologiem tym samym wspierając osobę niepełnosprawną w procesie zdobywania i utrzymywania zatrudnienia. Wymiar i rodzaj otrzymywanego wsparcia jest ściśle związany z indywidualnymi potrzebami osoby niepełnosprawnej. Do zadań asystenta należy wyszukiwanie niepełnosprawnego i jego przygotowanie do pracy, wyszukiwanie pracodawcy, wspieranie w wykonywaniu prac z którymi sobie nie radzi. Pomoc świadczona jest do czasu uzyskania samodzielności w pracy. Wsparciem objęty jest pracodawca oraz pracownicy wobec, których trener pracy pełni funkcje doradcze.

Od asystentów osoby niepełnosprawnej wymagane są następujące umiejętności:

- współtworzenia indywidualnych programów rehabilitacji i pomocy osobie niepełnosprawnej oraz weryfikowania programu w oparciu o nowe dane;
- doradzania w zakresie usług medycznych, rehabilitacyjnych, przekwalifikowania zawodowego, kontaktów społecznych, usług kulturalnych, rekreacji i integracji ze środowiskiem;
- diagnozowania warunków życia i dążenia do usuwania wszelkiego typu barier: psychologicznych, społecznych, architektonicznych, komunikacyjnych;
- pobudzania aktywności osoby niepełnosprawnej oraz jej najbliższego otoczenia;
- planowania, kontrolowania, oceniania indywidualnego programu, planu pomocy osoby niepełnosprawnej;
- zachęcania osób niepełnosprawnych do udziału w programach instytucji i placówek świadczących usługi rehabilitacyjne;
- współpracy z mediami ułatwiającej poszukiwanie sponsorów na rzecz osób niepełnosprawnych.

Zgodnie z przepisami osoby posiadające średnie wykształcenie i ukończony kurs na asystenta osoby niepełnosprawnej mogą ubiegać się o taką pracę. Osoby spełniające te wymagania mogą być zatrudniane w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej (w tym prowadzonych przez jednostki niepubliczne), w innych instytucjach świadczących usługi opiekuńcze prowadzonych w ramach działalności gospodarczej (np. domy pomocy społecznej, ośrodki pomocy społecznej, dzienne ośrodki wsparcia, organizacje pozarządowe i agencje świadczące usługi na zlecenie gmin). W obecnym obszarze polityki społecznej nie ma sprecyzowanego statusu zawodu asystenta osoby niepełnosprawnej.

Jak wynika z praktyki, uzyskanie wsparcia w postaci usług asystenta osobistego jest trudne i niewspółmierne do zapotrzebowania. Najczęściej to organizacje pozarządowe starają się o dotację na zatrudnienie asystenta osobistego ze środków PFRON-u, starostwa czy urzędu miasta. Niestety są to środki zbyt małe, zezwalające na zatrudnienie niewielkiej ilości osób w krótkim okresie. Z raportu „Koalicji na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością” wynika, że dostępność do usług asystenckich ogranicza się w zasadzie do dużych miast.

REKOMENDACJE BIURA:

Obowiązujący system nie ułatwia pełnej aktywizacji osób niepełnosprawnych, gdyż nie zapewnia osobom niepełnosprawnym odpowiedniej ilości i jakości usług asystenckich. Zawód asystenta osoby niepełnosprawnej został wprowadzony aktem wykonawczym Ministra Edukacji Narodowej, wymagania formalne definiuje rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej. Zdaniem Biura istnieje potrzeba dookreślenia statusu osób wykonujących usługi asystenckie, a w szczególności ich finansowania w akcie ustawowym - ustawie o rehabilitacji społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Państwo nie gwarantując stałego finansowania tego rodzaju usług nie daje szansy osobom niepełnosprawnym na pełnienie przez nie ról społecznych. W konsekwencji może to doprowadzić do wykluczenia i marginalizacji społecznej osób wykształconych lecz nie mogących samodzielnie funkcjonować. Bez pomocy asystenta osoby niepełnosprawne nie mogą rozwijać się intelektualnie, emocjonalnie i społecznie, mają także ograniczone możliwości nawiązywania kontaktów pozarodzinnych.

Mając na uwadze powyżej zaprezentowane informacje, Biuro dostrzega możliwość podjęcia prac legislacyjnych postulowanych w petycji.

OPRACOWAŁA

Marzena Krysiak

DYREKTOR

Anna Pomianowska-Bąk